

ואבל לאו בר פאר הוא, וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל [רש"י].⁽¹⁰⁾

הרי למדנו שאפילו אבל שהוא טרוד בצערו חייב בקריאת שמע, שהרי אינו פטור אלא מתפילין?!

ומשנינן: הא דפטור חתן מקריאת שמע אינו משום שאינו יכול לכיין לבו, אלא:

הכא, בחתן הטרוד במחשבת בעילה, הרי טריד הוא בטירדא דמצוה, ולכן פטור הוא. וללמדך בא הכתוב, שאינו מחויב להסיר דעתו ממחשבת מצוה ראשונה בשביל מצוה זו הבאה עליו, אלא יעסוק בראשונה, ויתן לבו להיות בקי בדבר —

אבל **התם**, באבל [או מי שטבעה ספינתו בים], הרי טריד טירדא דרשות. שאף על פי שהוא חייב לנהוג אבלות של נעילה רחיצה וסיכה כדי להראות כבוד מתו, הרי אינו חייב להצטער, וכיון שכן חייב להסיר מחשבותיו ולכיון.

ותמהינן: וכי דין העוסק במצוה פטור מן המצוה מהכא, מ"בשבתך בביתך" הוא דנפקא?

והרי מהתם נפקא, מפסוק אחר אפשר ללמוד שהעוסק במצוה פטור מן המצוה?!

דתניא: כתיב גבי קרבן פסח שעשו ישראל בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא".

ומפרשת הברייתא: אותם אנשים מי היו? (11)

נושאי ארונו של יוסף היו אותם אנשים, דברי רבי יוסי הגלילי.

רבי עקיבא אומר: מישאל ואלצפן היו, כה-ב שנטמאו, [רש"י] **בנרב ואביהוא**, שמתו ביום השמיני למילואים, בראש חודש ניסן באותה שנה.

רבי יצחק אומר: אי אפשר לפרש כרבי יוסי הגלילי ולא כרבי עקיבא, שהרי אם נושאי ארונו של יוסף היו, כיון שחדלו לשאת אותו משעה שחנו בהר חורב, באחד בסיון בשנה שעברה, יכולין [היו, רש"י] ליטתה קודם עשיית הפסח, שהרי כבר היה להם אפר פרה אדומה החל מיום שני בניסן.

ואם מישאל ואלצפן היו, שנטמאו בנרב ואביהוא, שמתו באחד בניסן באותה שנה,

ראוי בששים ריבוא שימותו מהם בכל יום ויהיו שם טמאי מת?!

ועוד מה זה שנותרעמו ובאו בגילוי פנים אל משה רבינו ואמרו לו: למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'? וכי לא היו יודעים שטמאי מת אסורין בקדשים, עד שהוצרך משה רבינו לשאול מה על שאלתם?!

ותירין הריטב"א יתבאר בהערה בגמרא בעמוד ב.

[וכמו כניסת אלמנה הפוטרת מקריאת שמע לדעת המקשן], ולא נזכר ענין הטירדא אלא שעל ידי כן אינו יכול לקיים את שתיהן.

אמנם מכל דברי רש"י בסוגיא נראה, כי הטירדא עצמה היא הפוטרת.

10. ענין זה מתבאר יותר בעמוד ב.

11. הקשה הריטב"א: תמיהא מילתא, מאי היא דמהדרי תנאי באותן אנשים מי היו, והלוא היה

ולא היו יכולים לעשות הפסח בזמנו, כיון שחל יום השביעי שלהן להיות בערב פסח, ונמצא, שבזמן עשיית הפסח בערב פסח אינם ראויים עדיין להביא קרבן, כיון שלא היו וטבלו [ריטב"א⁽²⁾].

שנאמר: ולא יכלו לעשות הפסח ביום

גם הם יכולין היו ליטהר, שהרי למחרת מיתתם כבר היה להם אפר פרה אדומה.⁽¹⁾
אלא, עופקין במת מצוה היו.

לא מתי מצוה ממש שאין מי שיטפל בהם, אלא שבעת הקרובים שהכהן מיטמא להם, שעל קרוביהם מוטלת המצוה לטפל בהם.

2. כתב רש"י: ואע"ג דחזו לאורתא — לא אישתרו, דקסבר: אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ.

ביאור הדברים על פי הריטב"א:

א. טמא מת הצריך שבעה ימים לטהרתו, אין שוחטין וזורקין עליו את הפסח.

ב. טמא שרץ הנטהר בטבילה ובהערב שמש, או טמא מת בשביעי שלו הנטהר בהזאה טבילה והערב שמש, נחלקו בו במסכת פסחים אם שוחטין וזורקין עליו, כי אף שעדיין טמא הוא בשעת הקרבת הקרבן, הואיל ובידו לטהר עצמו לקראת זמן אכילת הפסח בלילה, יש הסובר ששוחטין וזורקין עליו.

ג. טבל לטהרתו, ואינו אלא טבול יום שצריך הערב שמש שהוא בא מאליו, כולי עלמא לא פליגי ששוחטין וזורקין עליו.

ואנשים אלו עדיין לא טבלו, ולכן לא עשו את הפסח הראשון, וכמאן דאמר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ.

והקשה הריטב"א: תימה, האנשים האלו למה נדחו מפסח ראשון, יהיו טובלין ומזין עליהן, וכיון דלא מיחסרי אלא הערב שמש, שוחטין וזורקין עליהן, דהא קיי"ל: שוחטין וזורקין על טבול יום! וראה מה שכתבו התוספות בפסחים צ ב ד"ה שחל?!

וכתב לתרץ זה, ולתרץ גם מה שהקשה בעיקר הפסוק והברייתא [הובא בהערה בעמוד א]: והנכון הוא, שאנשים הללו שביעי שלהן חל בערב הפסח — וכדדייק רבי יצחק מקרא דכתיב

1. לשון רש"י: ואם נושאי ארונו של יוסף או מישאל ואלצפן היו, יכולין היו ליטהר, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן, ושני לו שרף אלעזר את הפרה, שיזו על טמאי מת שבהן לעשות פסחיהן בטהרה, כדאמר בגיטין: שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן, ופרה אדומה אחת מהן; ובאחד בניסן הוקם המשכן, והוא שמיני למלואים, כדקיי"ל אותו היום [ראש חודש ניסן] נטל עשר עטרות [כלומר: ואחד מהן "ראשון לכהונה", ופירש רש"י שם: אותו היום שמיני למילואים, ועבודה באהרן ובניו, ועד עכשיו היו הבכורות], ובו מתו נדב ואביהוא. הלכך מראש חודש ועד הפסח היו יכולין ליטהר, וקרא קאמר "ולא יכלו [לעשות הפסח ביום ההוא]".

ונושאי ארונו של יוסף נמי כבר עברו עליהם עשרה חדשים ויותר שלא נשאוהו משחנו בהר חורב בראש חודש סיון, כדכתיב: בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני. ולא נסעו משם עד עשרים באייר של שנה הבאה, דכתיב: ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש נעלה הענן מעל וגו' ויסעו מהר ה'.

וכתב הצ"ח: לדעת רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, לא נשרפה הפרה בב' בניסן אלא בעשרה בו, ולפיכך לא היו יכולין ליטהר; ואמנם בריטב"א שהובא בהערה לקמן, מבואר, כי אף לדעתם חל שביעי שלהן להיות בערב הפסח.

ההוא", ומשמע: ביום ההוא שהוא יום השביעי לטומאה שלהן אין יכולין לעשות, הא למחר, ביום השמיני שלהן, יכולין היו לעשות. ומכאן שחל שביעי שלהן להיות בערב הפסח.⁽³⁾

הרי למדנו שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, שאם לא כן, היה להם לדחות מצוה קלה של קבורה מפני מצות פסח החמורה העתידה לבוא [רש"י].⁽⁴⁾

ומשנינן: צריכא!

צריכא!

דאי אשמעינן התם גבי פסח משום דלא מטא זמן חיובא דפסח, לא הגיע עדיין זמן חיוב עשיית הפסח בשעה שנטמאו —

אבל הכא גבי קריאת שמע דמטא זמן קריאת שמע בתוך החופה והוא ראוי לכך [לשון רש"י]⁽⁵⁾ אימא לא ייפטר ויתחייב לקרות קריאת שמע —

4. הקשה הריטב"א על פי שיטתו בהערה לעיל: היכי שמעינן מהכא שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, הרי אלו כשנטמאו שבעה ימים קודם לפסח ראויין הן לעשות הפסח במועדו, שיטבלו בערב הפסח וישחטו ויזרקו עליהם, שהרי שוחטין וזורקין על טבול יום, וכל שכן לפי מחשבתם שהיו סבורים ששוחטין וזורקין אפילו על טמא שרץ קודם שטבל, והיה דעתם לקיים שתיהם, ואלמלא כן אפשר שלא נטמאו מתחילה?!

יש לומר: מתוך טענתם אנו למדין דין זה מן הכתוב "ביום ההוא", לומר שלא נתעצמו על משה אלא לפי שהיו סבורין שהיה אפשר להם לקיים שתיהם כמו שאמרנו, הא לאו הכי לא נתרעמו עליו מפני שנדחין מן הפסח, שכבר הם יודעים שהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

5. נראה, דאין עיקר הסברא משום שראוי לכך, שהרי בגמרא ביארו ענין אחר; אלא שהוסיף רש"י לבאר, דודאי אי אפשר לחייבו בקריאת שמע אם אינו יכול לעשות כלל המצוה, ולזה כתב רש"י, דראוי הוא לכך, שאם ירצה יוכל ליתובי דעתיה ולקרוא קריאת שמע.

"ביום ההוא", וכולהו תנאי נמי הכי סברי, ורבי יצחק הוא דפריש להו, משום הכי תלו ליה בדידיה.

ולפי שהיה שביעי שלהן בערב הפסח והיו ראויים להזות עליהם ולטבול בפסח בלילה, היו סבורין שאין טבילה מעכבתן מלשחוט עליהן את הפסח, ושוחטין את הפסח על טמא שרץ ועל כל שאינו מחוסר אלא טבילה. וזהו שבאו בטענה גדולה ודברי חכמה אל משה. והיתה התשובה להם כיון דמחוסרין טבילה — אין שוחטין עליהן את הפסח. שאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ וכיוצא בו, אע"פ שיהיה טהור לערב. ומפני שבאו בטענה גדולה, הוא ששאלו "מי היו אלו האנשים לבוא בשאלה הזאת". ומפני שהיו סומכין על טענתם, לא באו עד הערב שמש, שלא היה שהות ביום להזות ולטבול בתוך זמן שחיטת הפסח, ולכן היו כטמאי שרץ.

3. לפי מה שכתב הריטב"א שלא טבלו והיו בשביעי, כוונת הגמרא היא, שלמחר היו יכולין לעשותו שהיו יכולים להזות ולטבול, ואף ששחיתת הפסח היא קודם הערב שמש, הרי שוחטין וזורקין על טבול יום אף שעדיין לא העריב שמשו.

הרי למדנו: את, אתה יחזקאל הנביא, שנצטוית לא להתאבל, הוא דמחייבת להניח תפילין, הנקראות "פאר". אבל כולי עלמא כשהם אבלים, אין פארם חבוש עליהם, אלא פטירי ממצות תפילין.⁽⁸⁾

והני מילי שהוא פטור מתפילין ביום ראשון, כיון שבו עיקר המרירות, ⁽⁹⁾ משום דכתיב: ואחריתה כ"יום" [אחד] מר, הרי שעיקר המרירות אינה אלא יום אחד.

ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: אבל חייב כפוכה.

ותמהינן: פשיטא?!

ומפרשינן: מהו דתימא: הואיל ואמר רבא [ב"ח]: מצטער פטור מן הפוכה, האי נמי מצטער הוא בישיבת הסוכה יותר מבישיבת הבית⁽¹⁰⁾, דאבל חפץ הוא להיות מתבודד ויושב במקום צער ואפילה כדי להיות טרוד בצערו [רא"ש] —

ואי אשמעינן הכא גבי קריאת שמע, הוה אמינא הני מילי מקריאת שמע הוא דפטור משום דליכא כרת כשאינו קוראה —

אבל התם גבי פסח דאיכא כרת למי שנמנע מעשות הפסח, ולפיכך אימא לא ייטמאו כמת כל שבעה ימים שלפני הפסח —

צריכא לכתוב "ביום ההוא", לאשמועינן דנטמאו תוך שבעה, דעוסק במצוה פטור מן המצוה [רש"י, וראה ערוך לנר].

גופא: אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה, חוץ מתפילין שהוא פטור מלהניחן,⁽⁶⁾ שהרי נאמר בהן "פאר".⁽⁷⁾

ומפרשינן המקור לדין זה: מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל: "בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תספור ולא תבכה ולא תבוא דמעתיך. האנק דום, מתים, אבל לא תעשה, פארך חבוש עליך" —

שנאמר בהן פאר, והוא טעם לפטור; וכתב הריטב"א שם: הא דאבל פטור מן התפילין, לאו מהכא נפקא לן אלא מקרא כדלקמן בגמרא, אלא טעמא הוא דיהיב, מפני מה יפטר מתפילין יותר מכל מצוות, לפי שנאמר בהן פאר, ואינו ראוי לאבל שיהא מכהן פאר.

ובתוספות ברכות יא א כתבו: צריך טעמא של רש"י, כי היכי דלא נילף שאר מצוות מתפילין מקל וחומר; אי נמי, צריך טעמא דרש"י לחייבו בתפילין לאחר יום ראשון, דלא שייך מעולל בעפר קרנו אלא ביום ראשון דוקא.

9. בריטב"א ובר"ן מבואר, שאף ביום שני איכא איסור במקצת היום, ראה דבריהם.

10. שאם לא כן אין לפוטרו משום מצטער,

6. בגמרא מועד קטן טו א איתא: אבל אסור להניח תפילין, ויליף לה מהאי קרא; וכתב הריטב"א: וכולה חדא היא, אלא דרב לא אמר אלא פטורא, וכיון דפטור, אסור הוא בהן משום קדושתן.

7. ביאר רש"י לעיל בעמוד א: אבל לאו בר פאר הוא, וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל, ומשמע מלשונו, שהפטור הוא כדי לקיים דין אבלות; אבל ברש"י ברכות יא א כתב לשון אחר: וכיון דבעו פאר ואבל מתגולל בצערו בעפר, אין זה פאר.

8. א. ברש"י לעיל עמוד א נתן טעם לפטור מן התפילין, אע"ג דהכא ילפינן לה מקרא, [ומדברי הריטב"א שם נראה, דהיינו מה שאמרו: "מפני

ומפרשינו: מאי בנייהו?!

איכא בנייהו: דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם [מצויים אנשים הנכנסים ויוצאים לסוכה] —

כי למאן דאמר: משום יחוד, הרי ליכא, שהרי יש שם אנשים.

ואילו למאן דאמר: משום צער חתן, הרי איכא.

אמר רבי זירא: אנא אני כשהייתי חתן אכלי בסוכה וחדוי בחופה אכלתי בסוכה ושימחוני בחופה⁽¹⁶⁾; וכל שכן וחדוי ליכאי [אדרבה היתה לי שמחה יתירה], דקא עבירנא תרתי [שהרי עשיתי שתי מצוות], מצות סוכה ומצות נישואין.

הברייתא הבאה מתבארת על פי הבנת הריטב"א ומהרש"א בדעת רש"י

תנו רבנן: חתן שכבר כנס והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה כל שבעה,

הואיל והיא צריכה כוונה ואין יכולין לישב דעתם ולכוין —

ופטורין מן התפילין הואיל ושכיח אצלם שכרות וקלות ראש —

והייבין בקריאת שמע הואיל ואין צריך כוונה אלא בפסוק ראשון, יכולין הם ליישב דעתן לשעה קטנה כדי לקרוא פסוק ראשון; ואם משום שעוסקים במצוה הם, סבירא להו לתנאים שבברייתא זו, שהעוסק במצוה אינו פטור מן המצוה.

משום רבי שילא אמרו:

חתן פטור אפילו מקריאת שמע כיון שהוא טרוד יותר מהם, ואינו יכול לכוין אפילו פסוק ראשון.

והשושבינין וכל בני החופה בלבד הייבין בקריאת שמע, הואיל ואינם טרודים כל כך שלא יוכלו לכוין אפילו שעה קלה.⁽¹⁾

תניא: אמר רבי חנניא בן עקביא: כותבי

לדעת רבי שילא: אינו פטור מן המצוה, והשיגו על זה.

וכתב מהרש"א, כי לדברי רש"י שלפנינו, אף לתנא קמא אינו פטור מן המצוה, וכן כתב הריטב"א בדעת רש"י; ומה שכתב רש"י: ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה, קאי הן על תנא קמא והן על אותם שאמרו משום רבי שילא.

והריטב"א חולק על רש"י, ומפרש בדעת כולם ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה", ולפיכך פטורין מתפלה ותפילין דבעי כוונה טובא ולא אפשר לקיימן שתיהן, ולא מיחייבי ליתובי דעתייהו כיון דטרידי במצוה, אבל בקריאת שמע חייבין דלא בעי כוונה אלא פסוק

לעשות ארבע דפנות, צריך לישב בסוכה.

ובשער הציון הביא בשם כמה ראשונים, שצער חתן הוא מפני שאין המקום מרווח, או שאין המקום סגור; וכתב, דלפי זה אף בסוכה בת ארבע דפנות אין צריך לישב שם.

16. המאירי הביא גירסא: אמר רבי זירא: אנא אכלי בסוכה וחדוי בסוכה, והוסיף: ואף לכתחילה מורין לו כן, והוכיח כן מירושלמי. ואף ברא"ש כתוב כגירסא זו, אלא שהב"ח הגיה שם כגמרא שלפנינו.

1. התוספות הבינו מפירוש רש"י, שלדעת תנא קמא: "העוסק במצוה פטור מן המצוה", ואילו